

Solblom

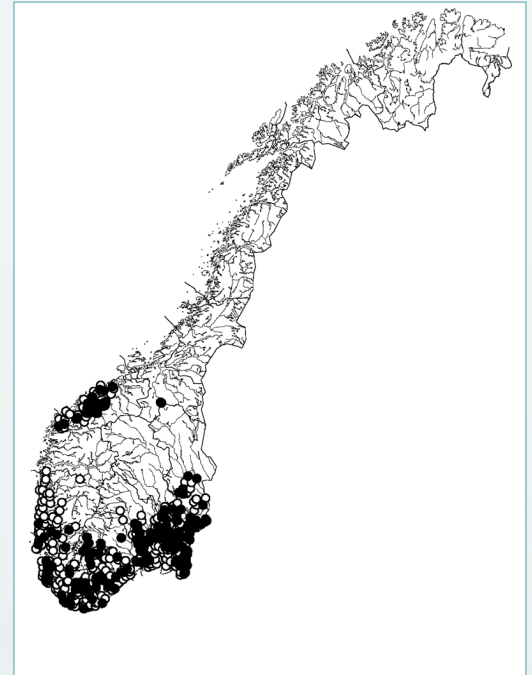
Arnica montana

Rødlistet art

Solbloms utbredelse er i hovedsak knyttet til sure, harde bergarter, og arten trives i ugjødsle enger med svakt sur jord, i glissen skog og i lynghei. Arten er i hovedsak en låglandsplante, og har en spredt utbredelse fra Sørlandet i sør til Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag i nord.

Status

Kategori sårbar (VU) i Norsk rødliste for arter 2010.

Utbredelse av solblom. Åpne prikker er forekomster som er gått ut, svarte prikker er antatt intakte forekomster.

Kjennetegn

Solblomslekta hører til korgplantefamilien, og er i hovedsak nordamerikansk med bare få arter i Eurasia. Slekta er karakterisert av hele og buenna blad som sitter motsatt på stengelen og samlet i en rosett ved grunnen. Både blad og stengel er korthåret. Blomsterkorgene sitter enkeltvis eller få sammen på motsatte skaft. En korg er en tett blomsterstand med sittende blomster på et mer eller mindre flatt blomsterleie. Korgene er 4-8 cm i diameter. I kanten av blomsterleiet sitter det 11-15 gule hunnlike tungeformete kantblomster, og i midten av blomsterleiet sitter det gule tøkjønnne rørformete skiveblomster. Støttebladene som sitter rundt korga (korgdekkbladene), og som fungerer som et beger, sitter i to rekker. Fruktene (hver med ett frø) har ribber, er mørkt brune og har gulkvit fnokk. Fnokk er et blomsterbegeg omdannet til hår som sikrer spredning av fruktene ved hjelp av vind. Arten solblom skiller seg morfologisk fra fjellsolblom den andre norske arten, ved at korgdekkbladene er kjertelhåra, og ved at den oftest har flere korgar.

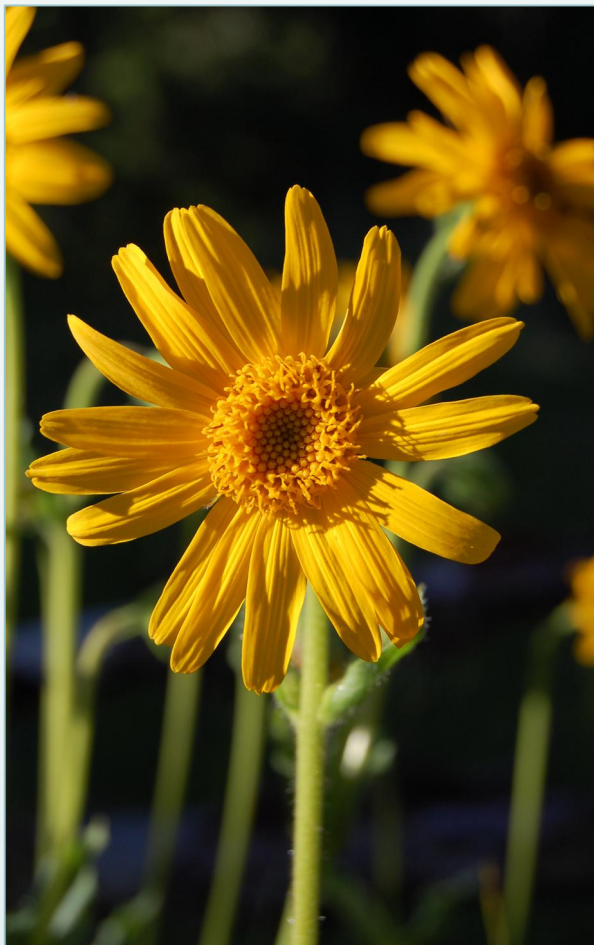
Utbredelse

Solblom har fremdeles en forholdsvis vid, men fragmentert utbredelse på Østlandet, Sørlandet, i Rogaland og på Vestlandet, samt en isolert forekomst i Rennebu i Sør-Trøndelag. Utbredelsen av solblom er på verdensbasis begrenset til Europa hvor den forekommer fra Alpene og Karpatene nord til Skandinavia med unntak for De britiske øyer.

Biologi

Solblom er hovedsakelig knyttet til eng som har vært i hevd lenge som ugjødsle slåttemark, naturbeitemark inkludert kystlynghei, og hagemarksskog, men vokser også på vei- og stikanter, i tråkk, og en sjelden gang i mellomrik eller rik myr og i subalpine rasmarker av gras- og urterik type. Solblom er en flerårig, langlevd art som blomstrer i juni-juli. Den har 2-5 cm lange greinete eller ugreinete, krypende jordstengler som er om lag 5-8 mm tjukke med visne bladrestar. Solblom overvintrer med store knopper i enden av jordstenglene. Om våren dannes nye bladrosetter, hvorav noen produserer en stengel med 1 til 5, eller sjeldnere 7 til 9 blomsterkorgar. Solblom formerer seg både med frø og vegetativt ved hjelp av jordstenglene. Frøene spirer fra seinsommeren gjennom høsten eller neste vår. Frøene greier ikke å spire hvis vegetasjonen er for høy eller tett. Både slått og beite forbedrer derfor solblomens spiremuligheter. Solblom kan sjølpollineres, dvs. danne spiredyktige frø ved pollinering fra samme eller en annen blomst på samme individ. Hos korgplanter er det ganske vanlig å finne insekter som lever av frukter i

Solblom. Legg merke til de gule tungeformete blomstene i kanten, og de gule rørformete skiveblomstene i midten av blomsterleiet. De ytre skiveblomstene er kommet lengre enn de indre utviklingsmessig.

utvikling. I så måte er solblom intet unntak. Solblombåndflue (*Tephritis arnicae*) lever av og i solblomstens korger. Hunnene av solblombåndflue legger egg mellom blomsterknoppene i korga. Når larvene klekker, spiser de seg gjennom fruktanleggene i korga og ødelegger disse. Korger som er angrepet av solblombåndflue kan ofte ikke utvikle seg normalt, og det ser ut som om hele korga er tørket inn. Dette reduserer frøsettingen til planten. Som en kuriositet kan det nevnes at larvene til en parasittveps som heter solblommalmveps (*Pteromalus arnicae*) utvikler seg inne i larvene hos solblombåndflue. Noe som ikke er så heldig for solblombåndflue men desto bedre for solblom. En annen art som utelukkende lever på solblom er solblomengmøll (*Digitivalva arnicella*). Larvene av denne sommerfuglen lever beskyttet inne i bladene til solblom. Solblomengmøll er helt avhengig av vertsplanten og er funnet på rundt ti lokaliteter i Sør-Norge. Det finnes også andre insekter hvor deler av livssyklus er knyttet til solblom. I tillegg finnes det to arter av minérfluer som henholdsvis lever i

bladet og i stengelen til solblom. Insekter som er knyttet til én art, som de ovenfornevnte, vil være i tilbakegang hvis vertsplanten er i tilbakegang. Det finnes en del andre insekter som kan leve på solblom i deler av sin livssyklus, men de er generalister og kan også leve på andre plantearter.

Bestandsstatus

Solblom har gått sterkt tilbake som følge av opphør av beite og slått, både på innmark og utmark. Tidligere slåttemark som ble beita om høsten er nå på mange steder brukt intensivt som beitemark hele sesongen. Sterkt beitetrykk fører til at blomsterstenglene blir beitet før de får satt frø. Mye trakk kan også skade plantene, og ved for sterkt beitetrykk vil solblom forsvinne etter noen år. Ofte blir beitemark tilført kunstgjødsel, og dette tåler solblom dårlig. Solblom vurderes derfor som sårbar (VU) med fragmentering av utbredelsen, og fordi vi reknar med at tilbakegangen vil fortsette. Undersøkelser har vist at ved opphør av tradisjonelt bruk av kulturlandskap, så går arten ut innen 60 år. De største truslene for solblom er derfor opphør av slått og beite, oppdyrking og gjødsling. Planting av skog og fysiske inngrep som hyttefelt, veianlegg og lignende er andre trusler. Tilbakegangen er sterkest i kyststrøk, hvor den er forsvunnet fra de fleste kystkommunene helt nord til Møre og Romsdal. På gjenværende lokaliteter i Hordaland (nå bare kjent i Sveio, Bømlo og Stord) har det vært mindre blomstring de seinere årene. Overvekt av sterile bladrossetter er trolig en indikasjon på redusert livskraft og en desimering av populasjonen. I innlandet på Østlandet har den holdt seg noe bedre, og her er det også registrert en lang rekke tidligere ukjente men trolig gamle forekomster de siste 15 til 20 årene. Dette skyldes trolig spesiell oppmerksomhet omkring og undersøkelse av arten.

Referanser

- Bjureke, K. 1997. Factors influencing reproduction and population structure in *Arnica montana* L. (Asteraceae) in SE Norway. Cand. scient. thesis. University of Oslo, Oslo.
- Bjureke, K. 2003. Enger i et borealt økosystem. Effekter av tidligere og nåværende bruk på arts mangfold og utbredelse. I: Austad, I. Hamre, L. N., & Ådland, E. (red.). Gjengroing av kulturmark: rapport fra nordisk forskerseminar i Sogndal 15.-18. september 2001. Bergen [Sogndal]: Bergen Museum, Universitetet i Bergen Høgskulen i Sogn og Fjordane, s 37–43.
- Bjureke, K. & Greve, L. 1996. *Tephritis arnicae* (L.1758) (Diptera, Tephritidae) new to Norway. Fauna norvegica serie B 43: 60–61.
- Bjureke, K. 1999. Relasjonen solblom og solblombåndflue. Insekt-Nytt 24: 29–33.
- Endrestøl, A., Gammelmo, Ø., Hansen, L. O., Lønnve, O. J., Olberg, S., Olsen, K. M. & Aarvik, L. 2007. Registrering og overvåking av utvalgte insektarter i Oslo kommune III. NHM-Rapport.
- Hansen, L. O. 2010. Maridalens venner. Insektlivet i Maridalen. Årsskrift 2010. 96 s.
- Hultén, E. & Fries, M. 1986. Atlas of North European vascular plants north of the tropic of cancer. I-III. Koeltz Scientific Books, Königstein. 1172 s.
- Jordal, J. B., Holtan, D., Gaarder, G. & Grimstad, K. J. 2006. Status for solblom *Arnica montana* i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane. Blyttia 64: 213–230.
- Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.
- Lid, J. & Lid, DT. 2005. Norsk flora, 7. utgåve ved Reidar Elven. Det norske samlaget, Oslo. 1230 s.